

Sebastian BERNAT

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej
Lublin, Polska
e-mail: sebastian.bernat@poczta.umcs.lublin.pl

**DOBRE PRAKTYKI KRAJOBRAZOWE
NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH KONKURSÓW
EUROPEJSKICH I OGÓLNOPOLSKICH**

*LANDSCAPE GOOD PRACTICES ON THE EXAMPLE
OF SELECTED EUROPEAN AND POLISH COMPETITIONS*

Słowa kluczowe: zarządzanie krajobrazem, rewitalizacja, Europa, Polska

Key words: landscape management, revitalization, Europe, Poland

Streszczenie

Zmiany społeczno-gospodarcze ostatnich lat zaowocowały nowymi perspektywami w zakresie kształtowania krajobrazu. Poprzez aktywizację społeczności lokalnych i zwiększenie możliwości finansowania przedsięwzięć przestrzennych obserwujemy znaczące zmiany w krajobrazie. Na przykładzie wybranych konkursów europejskich (Europejska Nagroda Krajobrazowa, EDEN) i ogólnopolskich (Najlepiej Zagospodarowana Przestrzeń Publiczna w Polsce, Polska Pięknieje) przedstawiono kryteria oceny zgłaszanych projektów krajobrazowych/przestrzennych oraz wybranych laureatów wymienionych konkursów.

Abstract

Socio-economic changes from the last few years resulted in new prospects for landscape management. Thanks to rise in activity of local communities and in possibilities for financing various space investments there are more and more changes in landscape. On the example of selected European competitions (The European Landscape Award, EDEN) as well as the Polish ones (The Best Managed Public Space in Poland, Poland is Growing Beautiful), the author presents criteria considered in evaluation of the landscape/space projects and of the winners of the mentioned competitions.

WPROWADZENIE

W świetle Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK) krajobraz definiowany jako „obszar postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działalności i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich” jest kluczowym elementem dobrobytu całości społeczeństwa i jednostek, a jego ochrona i planowanie niesie obowiązki dla każdego człowieka. Konwencja ta zobowiązała jej sygnatariuszy m.in. do określenia standardów jakości krajobrazu oraz opracowania krajowej polityki w zakresie krajobrazu, ukierunkowanej na ochronę, gospodarowanie i planowanie krajobrazu¹. Konieczne jest podejście do ochrony krajobrazu w sposób aktywny i niejako wyprzedzający, lepsze jest zapobieganie niż reagowanie na zagrożenia. Ponadto w EKK dostrzeżono, że niezbędne jest włączenie ogółu mieszkańców w działania prokrajobrazowe oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa obywatelskiego, organizacji prywatnych i organów publicznych w zakresie wartości krajobrazów, ich roli i wprowadzanych w nich zmian. W art. 11. przewidziano przyznanie specjalnego wyróżnienia - Nagrody Krajobrazowej Rady Europy dla działań z zakresu ochrony, gospodarowania lub planowania krajobrazu, które okazały się długotrwale skuteczne, a zatem mogą służyć jako przykład dla innych organów terytorialnych w Europie. Jest to także zachęta dla otrzymujących tę nagrodę do kontynuacji i zapewnienia trwałości działań prokrajobrazowych.

Wprawdzie w 2014 r. upłynęło 10 lat od podpisania przez Polskę Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, to dopiero niedawno wzrosło zainteresowanie władz samorządowych i administracji publicznej planowaniem krajobrazu. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK) jako jeden z celów polityki przestrzennego zagospodarowania Polski wskazano „kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych”. Ponadto w KPZK zwrócono uwagę na konieczność wprowadzenia obowiązku wykonywania studiów krajobrazowych w procesie inwestycyjnym na terenach objętych ochroną krajobrazową oraz objęcia monitoringiem cennych krajobrazów kulturowych. Nowe możliwości zwiększenia rangi krajobrazu stwarza także „Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z dnia 10 czerwca 2015 r.”. Zwrócono w niej uwagę m.in. na konieczność uwzględnienia krajobrazu w ocenach oddziaływania na środowisko, sporządzania audytów krajobrazowych i uporządkowania nośników reklamowych.

---

¹Ochrona krajobrazu znaczy działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych; gospodarowanie krajobrazem to działanie z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych; planowanie krajobrazu jest rozumiane, jako skuteczne działanie perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów (EKK, art.1.).

W ostatnich latach poprzez aktywizację społeczności lokalnych i zwiększenie możliwości finansowania przedsięwzięć przestrzennych obserwujemy znaczące zmiany w krajobrazie. Zapisy Europejskiej Konwencji Krajobrazowej zaczynają przekładać się na konkretne działania. Coraz częściej można usłyszeć opinie, że Polska pięknieje, głównie dzięki działaniom określanym jako rewitalizacja. W ramach zabiegów rewitalizacyjnych przeprowadza się przede wszystkim renowację zabytkowych obiektów, odnawia tradycyjne układy wiejskie i małomiasteczkowe, w dużych miastach powstają natomiast deptaki, obiekty wodne i inne, które podnoszą estetykę i jakość przestrzeni publicznych, a przez to zwiększają atrakcyjność turystyczną miast, wsi i regionów.

Celem badań, których wyniki przedstawiono w artykule jest analiza wybranych konkursów europejskich (Europejska Nagroda Krajobrazowa, EDEN) i ogólnopolskich (Najlepiej Zagospodarowana Przestrzeń Publiczna w Polsce, Polska Pięknieje). Wybór wymienionych konkursów wynikał z ich szerokiego zasięgu oddziaływania a przez to dużego znaczenia dla kształtowania krajobrazu. Przedstawiono kryteria oceny zgłaszanych projektów krajobrazowych/przestrzennych oraz przykładowych laureatów wymienionych konkursów.

KONKURSY EUROPEJSKIE

Nagroda Krajobrazowa Rady Europy (*Landscape Award of the Council of Europe*) jest honorowym wyróżnieniem dla inicjatyw, które podejmowane są w celu ochrony jakości krajobrazu². Nagroda ma formę dyplomu i jej celem jest promowanie na arenie międzynarodowej, regionalnych lub lokalnych, zrównoważonych działań podejmowanych przez władze publiczne i organizacje pozarządowe dla osiągnięcia celów jakości krajobrazu oraz podniesienie świadomości społeczeństwa obywatelskiego w kwestii krajobrazów, ich roli i zmian w nich zachodzących. Nagroda ma też zachęcić laureatów do zapewnienia trwałej ochrony, gospodarki i/lub planowania krajobrazu na danym obszarze.

Zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej Nagroda Krajobrazowa może być przyznana lokalnym lub regionalnym organom lub ich stowarzyszeniom, organizacjom pozarządowym oraz lokalnym lub regionalnym organom transgranicznym za przykładowe działania związane z tworzeniem nowych krajobrazów, podnoszeniem wartości krajobrazowych lub odnową zdewastowanych terenów. Wysoko cenione są również projekty, które angażują lokalną społeczność w tego typu działania. Inicjatywy te mogą być związane z ze wszystkimi typami krajobrazów takimi jak: miejskie, wiejskie, podmiejskie, przemysłowe, zdegradowane, naturalne, górskie, nadbrzeżne, kulturowe, itp. Kandydatury do Nagrody Krajobrazowej powinny być przekazane do Sekretariatu Rady Europy przez oficjalnych reprezentantów Stron Konwencji (w Polsce jest to Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska). Projekt, który otrzyma tytuł krajowego laureata Nagrody Krajobrazowej jest oficjalnie

---

² <http://www.coe.int/en/web/landscape/landscape-award>.

zgłaszany jako krajowy kandydat do udziału w kolejnej edycji Nagrody Krajobrazowej Rady Europy. Zgodnie z art. 11 Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, Nagrodę przyznaje Komitet Ministrów co 2 lata, według reguł określonych w Rezolucji Res (2008) 3 o zasadach regulujących przyznanie Nagrody Krajobrazowej Rady Europy.

Nagroda przyznawana jest dla projektów zakończonych co najmniej 3 lata temu, które spełniają następujące kryteria:

- zrównoważony rozwój terytorialny (czy w jaki sposób projekt przyczyni się do wzbogacenia krajobrazu i rozwoju nowej jakości oraz przeciwdziałania lub naprawy szkód w strukturze krajobrazu?),
- wartość wzorcowa (czy projekt może być przykładem do naśladowania dobrej praktyki krajobrazowej?),
- udział społeczeństwa (czy i w jaki sposób projekt aktywnie zachęca społeczeństwo do udziału w procesach podejmowania decyzji?),
- podnoszenie świadomości (czy i w jaki sposób projekt w efektywny sposób podnosi świadomość społeczeństwa w zakresie znaczenia krajobrazu w kontekście rozwoju człowieka, umacniania europejskiej tożsamości czy też indywidualnego i zbiorowego dobrobytu?).

I edycja Nagrody Krajobrazowej odbyła się w latach 2008-2009. Do konkursu przystąpiło wtedy 8 Stron Konwencji: Republika Czeska, Finlandia, Francja, Węgry, Włochy, Słowenia, Hiszpania i Turcja (tab. 1). Nagroda Krajobrazowa została przyznana wówczas francuskiemu parkowi Parc de la Deule (Lille) za projekt transformacji krajobrazu przemysłowego i przywrócenia mu wartości ekologicznych i rekreacyjnych. Przyznano również wyróżnienie za projekt odnowy lokalnego krajobrazu i wzmacniania różnorodności biologicznej połączony ze stworzeniem ścieżek ekologicznych, który został zrealizowany w hiszpańskim parku Parque de Christina Enea (San Sebastian).

II edycja odbyła się w latach 2010-2011. Do konkursu zgłoszono wówczas 14 projektów (tab. 1). Nagrodę Krajobrazową Rady Europy otrzymał projekt: *The Carbonia project: the Landscape machine*, który miał na celu rewitalizację miejsko-górniczego krajobrazu Carbonii we Włoszech i został stworzony przy dużym zaangażowaniu lokalnej społeczności na wszystkich jego etapach oraz powiązany był z podnoszeniem świadomości społeczeństwa. Poprzez projekt stworzona została nowa tożsamość kulturowa regionu w nawiązaniu do historii oraz nadano nowy impuls rozwojowy oparty na kulturze, nauce i turystyce zrównoważonej. W ramach II edycji nagrody przyznano również 3 wyróżnienia dla projektów:

- *The grant programmes for local communities to shape their surroundings into place where they are happy to live* Fundacji Ekopolis ze Słowacji - program dla społeczności lokalnych mający na celu wsparcie finansowe, techniczne i edukacyjne działań prokrajobrazowych,
- *The project of education and awareness raising: city, territory, landscape* Obserwatorium Krajobrazowego Katalonii (Hiszpania) – projekt edukacyjny w zakresie krajobrazu, ukierunkowany na wypracowanie postaw odpowiedzialności za krajobraz,

- *Durham heritage coast* dla Partnerstwa Dziedzictwa Wybrzeża Durham z Wielkiej Brytanii – projekt regeneracji wybrzeża podlegającego degradacji poprzez obecność składowiska odpadów kopalnianych i tworzenia nowej tożsamości regionu przy mobilizacji lokalnej społeczności.

W III edycji wzięło udział 18 państw będących Stronami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (tab. 1). Decyzją Komitetu Ministrów Rady Europy Nagrodę Krajobrazową Rady Europy otrzymał polski projekt Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych (DPK) *Zachowanie wartości krajobrazowych i ekologicznych doliny nizinnej rzeki Szprotawa – użytek ekologiczny Przemkowskie Bagno - Przemkowski Park Krajobrazowy*. W latach 1999-2009 w ramach innowacyjnego, oryginalnego i wieloletniego programu realizowanego w zakresie czynnej ochrony przyrody i zrównoważonego rozwoju na terenie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, a także użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno” i Europejskiej Sieci Ekologicznej (OSO) NATURA 2000 „Stawy Przemkowskie” zrealizowano kompleksowe przedsięwzięcia – projekty, które odgrywają istotną rolę w ochronie krajobrazu nizinnej rzeki Szprotawy wraz z obszarami wodnymi wodno-błotnymi w zlewni rzeki Bóbr. W ramach projektu, realizowane są programy rolnośrodowiskowe oraz działania z zakresu ochrony czynnej, prowadzone są zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży Dolnego Śląska z zakresu ochrony przyrody. Podjęto również działania mające na celu aktywizację mniejszości etnicznej Romów w Przemkowie, których celem jest przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu. Poza tym w ramach projektu zachowano ostoje ptaków o randze europejskiej, przebudowano system ogrzewania z tradycyjnego na ekologiczny (biomasa) w siedzibie DZPK i szkole wiejskiej w Wysokiej, pozyskano biomasę do opalania kotłów c.o., zastosowano skuteczne zabezpieczenia przeciwpożarowe obszarów chronionych - podniesiono poziom wód gruntowych, przebudowano tereny powojkowe (poradzieckie) na łąki wilgotne na obszarze 500 ha, zachowano użytkową funkcję obszaru chronionego - Poldery, przywrócono lęgowiska ptaków wodno-błotnych - usunięto budowle i zniwelowano ziemne budowle powojkowe, wyremontowano kładkę dydaktyczną, przeciwdziałano sukcesji wierzby wprowadzając wypas bydła, owiec i koni, przywrócono użytkowanie łąkarsko-pastwiskowe dla zachowania otwartego terenu torfowiska niskiego, przez co podniesiono bioróżnorodność obszaru.

Ponadto w ramach III edycji nagrody specjalne wyróżnienia otrzymały następujące projekty:

- włoski projekt realizowany na obszarze Alto Belice Corleone, skonfiskowanym od organizacji mafijnych, który miał na celu odnowę tego regionu wraz ze wzmocnieniem tożsamości społeczeństwa, jego niezależności oraz poprawę sytuacji ekonomicznej (produkcja ekologiczna, lokalne przetwórstwo produktów rolnych, rozwój odnawialnych źródeł energii, przywrócenie dziedzictwa, tworzenie miejsc pracy),
- litewski projekt: *U-parks. U-turn we love*, realizowany na obszarze miejskim Utena, który został wyróżniony z uwagi na kształtowanie krajobrazu miejskiego

jako wspólnej przestrzeni życia ludzi, gdzie poprzez rozbudowywanie systemu obszarów zielonych dostępnych dla wszystkich mieszkańców i turystów wzmacniany jest potencjał rekreacyjny krajobrazu,

- serbski project: *The Gate of Gornje Podunavlje* realizowany w historycznym regionie Backi Monostor, który miał na celu zrównoważony rozwój funkcji rolniczej i turystycznej oraz zaangażowanie lokalnej społeczności w kształtowanie i ochronę krajobrazu transgranicznego zagrożonego depopulacją.

IV edycja odbyła się w latach 2014-2015. Do konkursu zgłoszono wówczas 12 projektów (tab. 1). Nagrodę Krajobrazową Rady Europy otrzymał projekt *Borderless co-operation of local communities for the landscape heritage of "Fabulous" Hetés*. Projekt stawia na ochronę cennych elementów krajobrazu regionu etnograficznego Hetés (dziesięć wiosek podzielonych przez granicę Węgier i Słowenii) oraz korzystanie z nich w sposób zrównoważony. Celem projektu było podjęcie współpracy pomiędzy mieszkańcami po dwóch strony granicy oraz zwiększanie ich świadomości krajobrazowej. W ramach projektu w roku 2004 zbudowano Drogę Przyjaźni łączącą dwa sąsiadujące kraje, zaś w 2014 r. utworzono „Park Przyjaźni” na obszarze obu państw, a następnie zaprojektowano system szlaków turystycznych dla pieszych i rowerzystów. W latach 2013-2014 z udziałem społeczności lokalnych i ekspertów zidentyfikowano i oceniono charakterystyczne przyrodnicze i kulturowe elementy krajobrazowe oraz rozpoznano możliwości ich ochrony i zrównoważonego gospodarowania. Poprzez projekt nastąpiła odnowa współpracy między społecznościami, które żyły po dwóch stronach granicy państwowej, hermetycznie zamkniętej przez dziesięciolecia, co związane jest z likwidacją mentalnych barier oraz otwarciem na wspólne myślenie i planowanie przyszłości dla krajobrazu.

W ramach IV edycji nagrody przyznano również 3 wyróżnienia dla następujących projektów:

- *The service tree, the tree of the Slovácko Region* z Czech – projekt ukierunkowany na przywrócenie krajobrazu kulturowego regionu Moraw Południowych poprzez uprawę tradycyjnych drzew owocowych (jarzab domowy) z udziałem społeczności lokalnej,
- *Liptovská Teplička: protection of unique historical landscape types* ze Słowacji – projekt mający na celu zachowanie autentyczności krajobrazu rolniczego Karpat oraz historycznego osadnictwa (kolonizacja wołoska) wraz z unikalną architekturą ludową we wsi Liptovska Teplicka,
- *The Sénia Territory Millennium Olive Tree Landscape* z Hiszpanii – projekt ukierunkowany na ochronę drzew oliwnych i zachowanie charakterystycznego krajobrazu oraz rozwój lokalnej gospodarki w oparciu o lokalne zasoby (produkcja oliwy, gastronomia, handel, turystyka).

Polska dotychczas wzięła udział tylko w III edycji Europejskiej Nagrody Krajobrazowej, zdobywając jednocześnie nagrodę główną. Wynika to najogólniej z niewielkiego zainteresowania władz lokalnych lub regionalnych, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych. W ogłoszonym w czerwcu 2012 r. konkursie na Polską Nagrodę Krajobrazową pod nazwą „Krajobrazowe inspiracje” zgłoszono zaledwie dwa projekty. Oprócz laureata był to projekt Klubu Przyrodników Regionu Radomskiego „Ochrona i promocja wartości przyrodniczych doliny rzeki Kosówki w granicach Radomia – utworzenie Obszaru Chronionego Krajobrazu ‘Dolina Kosówki’”. W IV edycji Europejskiej Nagrody Krajobrazowej Polska nie zgłosiła żadnego projektu.

Podczas wszystkich edycji konkursu uczestniczyło łącznie 22 państwa (tab. 1.) i wybranych zostało w sumie 14 laureatów, z których większość zlokalizowana jest w środkowej i południowej części Europy (ryc. 1). Na uwagę zasługują dwa kraje: Hiszpania i Słowacja, które posiadają odpowiednio trzech lub dwóch laureatów. Większość zgłoszonych projektów dotyczyło działań prokrajobrazowych w skali lokalnej w sferach przyrodniczej, gospodarczej i społecznej. Tylko nieliczne akcentowały jedną ze sfer (tab. 1).

EDEN (*European Destinations of Excellence*; Modelowe Ośrodki Turystyczne Europy) to projekt, który ma na celu stworzenie europejskiej sieci uznanych i rozpoznawanych obszarów turystycznych charakteryzujących się wyjątkowymi walorami dla dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego Europy³. Głównym organizatorem Konkursu jest Komisja Europejska. Polską edycję realizuje Polska Organizacja Turystyczna we współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki⁴. Konkurs jest adresowany do ośrodków turystycznych, które spełniają kryteria nakreślone przez Komisję Europejską, dzięki którym możliwe jest realizowanie takich celów, jak: zapewnienie zrównoważonego rozwoju turystyki, usuwanie barier hamujących ten rozwój, zmniejszenie koncentracji czasowej i przestrzennej turystyki, zacieśnienie współpracy między zwyczajnymi destynacjami. Dodatkowo konkurs pomaga wyłonić miejsca mające unikatowe atrakcje turystyczne (*EDEN. Discover Europe's hidden treasures...*2013).

Tematami przewodnimi kolejnych edycji konkursu były: turystyka wiejska (2007), turystyka i lokalne niematerialne dziedzictwo kulturowe (2008), turystyka i obszary chronione (2009), turystyka wodna (2010), turystyka i rewaloryzacja obiektów (2011), turystyka dostępna (2013), turystyka i lokalna gastronomia (2015). W pilotażowej edycji konkursu (2007) wzięło udział 11 krajów (Austria, Belgia, Chorwacja, Cypr, Grecja, Irlandia, Łotwa, Malta, Rumunia, Węgry, Włochy), w 2008 r. – 20, 2009 – 23, 2010 – 25, 2011 – 22, 2013 – 19, 2015 – 20.

---

³ <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/eden>.

⁴ <http://edenpolska.pl/pl>.

Tab. 1. Projekty Europejskiej Nagrody Krajobrazowej w poszczególnych edycjach według państw, skali i rodzaju działań

Tab. 1. Projects of The European Landscape Award in particular editions according to countries, scale and type of actions

Państwo <i>Country</i>	Projekty w poszczególnych edycjach <i>Projects in individual editions</i>				Skala działań <i>Scale of activities</i>			Rodzaj działań <i>Type of activities</i>
	1	2	3	4	gmina <i>community</i>	region <i>region</i>	kraj <i>country</i>	
Belgia	0	1	1	1	2	0	0	Gospodarcze Przyrodnicze Społeczne
Chorwacja	0	0	0	1	0	1	0	Społeczne Gospodarcze
Cypr	0	1	0	1	2	0	0	Społeczne
Czechy	1	1	1	1	2	1	1	Społeczne Przyrodnicze Gospodarcze
Finlandia	1	1	1	1	2	1	1	Społeczne Przyrodnicze Gospodarcze
Francja	1	1	1	0	1	0	0	Przyrodnicze
Hiszpania	1	1	1	1	2	0	0	Przyrodnicze Społeczne Gospodarcze
Holandia	0	1	1	1	0	1	1	Przyrodnicze Społeczne
Irlandia	0	1	1	0	0	1	0	Przyrodnicze
Litwa	0	0	1	0	1	0	0	Społeczne Przyrodnicze
Łotwa	0	0	1	1	2	0	0	Społeczne
Norwegia	0	1	0	0	1	0	0	Społeczne Przyrodnicze
Polska	0	0	1	0	0	1	0	Przyrodnicze
Portugalia	0	0	1	0	0	1	0	Przyrodnicze Gospodarcze
Rumunia	0	0	1	0	0	1	0	Przyrodnicze Gospodarcze
Serbia	0	1	1	0	1	1	0	Gospodarcze Przyrodnicze
Słowacja	0	1	1	1	1	0	2	Społeczne Przyrodnicze Gospodarcze

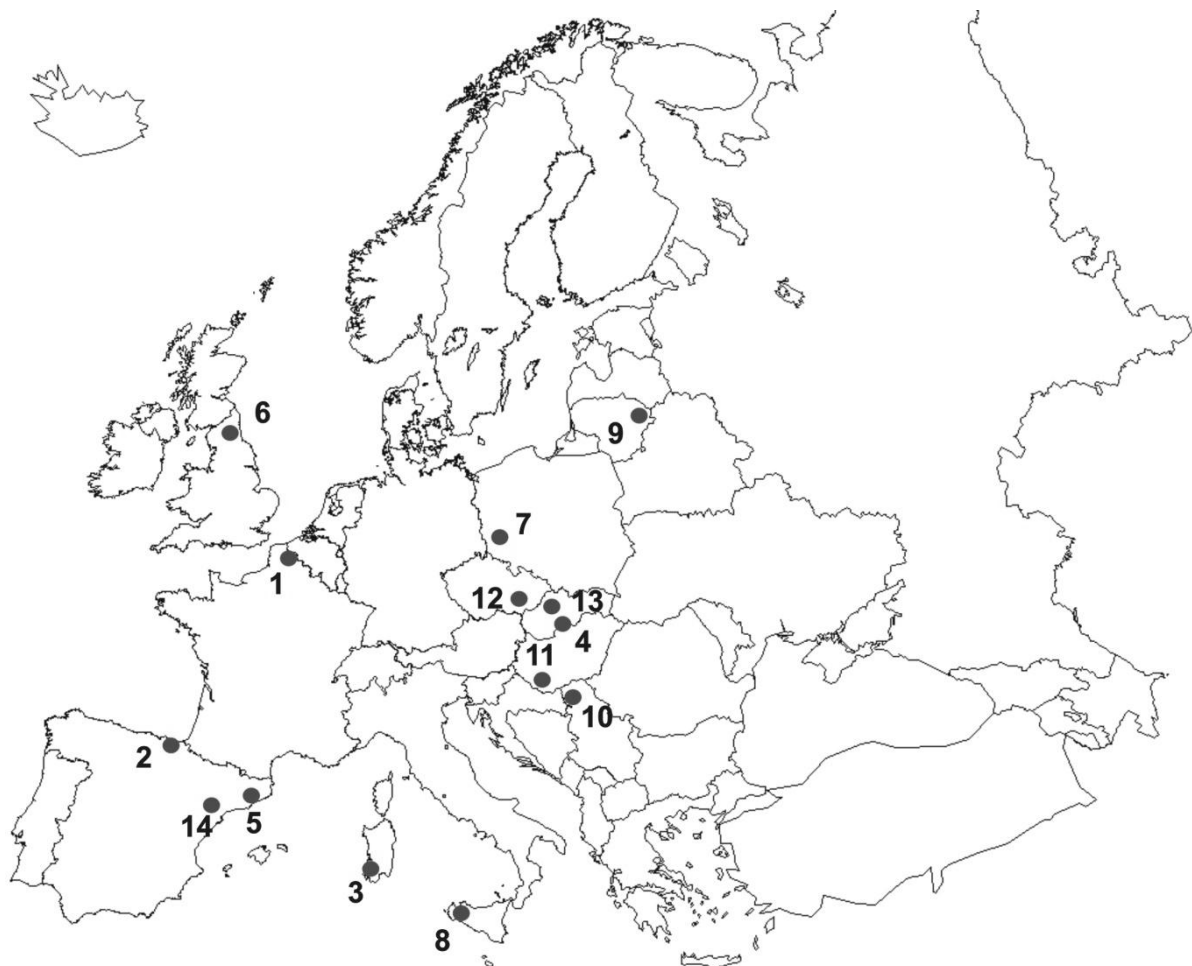

Słowenia	1	1	1	0	0	0	2	Przyrodnicze
Turcja	1	0	0	1	0	1	1	Przyrodnicze Społeczne
Węgry	1	1	1	1	0	3	0	Przyrodnicze Gospodarcze Społeczne
Wielka Brytania	0	1	1	0	0	2	0	Przyrodnicze
Włochy	1	1	1	1	3	0	0	Społeczne Przyrodnicze Gospodarcze
Suma	8	14	18	12	20	15	8	

Główna nagroda (*main award*)
  Wyróżnienie (*special mention*)

Źródło: opracowanie własne na podstawie The Landscape Award Alliance of the Council Of Europe...2016.

Source: own elaboration based on The Landscape Award Alliance of the Council Of Europe...2016.

Ryc. 1. Lokalizacja projektów-laureatów Europejskiej Nagrody Krajobrazowej.

Fig. 2. Location of the projects-winners of The European Landscape Award.

1. *The Parc de la Deûle, Lille Métropole, France.*
2. *The Cristina Enea Park, San Sebastián City Council, Spain.*
3. *Carbonia: the landscape machine, Joint Committee of the Municipality of Carbonia, City of Carbonia, Italy.*
4. *Grant programmes for local communities to shape their surroundings into a place where they are happy to live, Ekopolis Foundation, Slovakia.*
5. *Education and awareness-raising: city, territory, landscape, Generalitat of Catalonia and Landscape Observatory of Catalonia, Spain.*
6. *The Durham Heritage Coast, Durham Heritage Coast Partnership, United Kingdom*
7. *Preserving ecological value in the landscape of the Szprotawa river valley, Lower Silesian Association of Landscape Parks, Poland.*
8. *The rebirth of the Alto Belice Corleonese region through the recovery of lands confiscated from the mafia organisations, LIBERA, Associations, names and numbers against mafias, Italy.*
9. *U-parks, U-turns we love, Utena district Municipality, Lithuania.*
10. *The Gate of Gornje Podunavlje, NGO Podunav, Backi Monostor, Serbia.*
11. *The borderless co-operation of local communities for the landscape heritage of the "Fabulous" Hetés, project presented by Hungary.*
12. *The service tree, the tree of the Slovácko Region, Czech Republic.*
13. *Liptovská Teplička: protection of unique historical landscape types, Slovak Republic.*
14. *The Sénia Territory Millennium Olive Tree Landscape, Spain.*

Konkurs jest ważnym narzędziem realizacji polityki turystycznej Unii Europejskiej, promuje mniej znane miejsca lub regiony o niepowtarzalnym charakterze, które uwzględniają potrzeby środowiska, mieszkańców i turystów, rozwijając jednocześnie atrakcyjny ekonomicznie produkt turystyczny. EDEN stanowi także platformę do wymiany dobrych praktyk i współpracy w sektorze turystyki na obszarze Europy. W konkursie uczestniczy w sumie 27 krajów z Unii Europejskiej, które organizują konkursy wewnętrzne (krajowe), ukierunkowane na wyłonienie po jednym reprezentancie z każdego kraju uczestniczącego i zgłoszenie jej do Komisji Europejskiej, która dokonuje weryfikacji prawidłowości przeprowadzenia wyboru. Nagrodzone destynacje mają szansę stać się bardziej rozpoznawalne w Polsce i całej Unii Europejskiej, co może przyczyniać się do rozwoju turystyki w regionie poprzez wzrost przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych, a także do zainteresowania inwestorów skłonnych zainwestować w to „wyjątkowe” miejsce. Podstawowymi kryteriami wyboru projektów są: niewielka rozpoznawalność jako miejsca uprawiania turystyki i rekreacji przy wysokich walorach i dobrej dostępności oraz wdrażanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i promocji miejsca (regionu).

W pierwszej edycji konkursu (2007) nagrodę otrzymał m.in. region Pielachtal w Austrii oraz łotewskie miasto Kuldīga. Pielachtal obejmuje dolinę u podnóża Alp austriackich (Dolna Austria), gdzie mieszkańcy zajmują się hodowlą bydła, drobiu, owiec oraz uprawą ziół i owoców (zwłaszcza gruszki). Innowacyjność oferty turystycznej regionu związana jest z rozwojem lokalnej kultury, wzmocnieniem wartości przyrodniczych, wytwarzaniem na miejscu rękodzieła ludowego i lokalnych produktów spożywczych. W oparciu o regionalne strategie powstają rozmaite

projekty (w tym szlaków tematycznych), rozwijana jest współpraca podmiotów przemysłu turystycznego, rolnego, handlu, lokalnych stowarzyszeń. Wyróżnienie Kuldigi zwanej „łotewską Wenecją” związane jest ze zwiększaniem atrakcyjności miasta dla turystów i mieszkańców poprzez dbałość o dziedzictwo kulturowe („żywe muzeum” w historycznej części), organizację licznych imprez kulturalnych, rozwój infrastruktury ekoturystycznej w dolinie rzeki Venta, ochronę środowiska i krajobrazu oraz edukację. Zaznaczyć należy, że Kuldiga została też zgłoszona, jako reprezentant

Łotwy w IV edycji Europejskiej Nagrody Krajobrazowej (2014-15).

Polska bierze udział w konkursie EDEN od 2009 r. Kolejni polscy laureaci konkursu to: Rzeczpospolita Ptasia w Ujściu Warty (2009), Dolina i Bagna Biebrzy – ostoja dzikiej przyrody (2010), Żyrardów (2011), Przemyśl (2013), Śląskie Smaki (2015). Rzeczpospolita Ptasia w Ujściu Warty to ostoja ptasia o randze europejskiej, chroniona na mocy konwencji Ramsar, niezwykle istotna dla migrujących ptaków wodnych i błotnych. Turystyka na tym terenie wiąże się z obserwowaniem ptaków, w czym pomagają wyznaczone ścieżki i punkty obserwacyjne. Przemyśl zawdzięcza wyróżnienie w konkursie Eden (2013) przyjazności dla turystów z niepełnosprawnością, seniorów oraz rodzin z dziećmi (w mieście działa m.in. stok narciarski z całorocznym wyciągiem krzeselkowym i torem saneczkowym). Bogata oferta obejmuje m.in. propozycje kulturalne, szlaki: nordic walking, dziedzictwa kulturowego czy też europejski szlak pielgrzymkowy „Droga św. Jakuba VIA REGIA”.

Oprócz wymienionych wyżej konkursów zwrócić należy uwagę jeszcze na inny mniej znany ale także obejmujący większość państw europejskich. Od roku 2010 za kreatywne rozwiązania w zakresie ochrony jakości dźwiękowych krajobrazu (w tym ochrona przed hałasem) przyznawana jest Europejska Nagroda Krajobrazów Dźwiękowych (*The European Soundscape Award*). Dotychczasowymi laureatami nagrody było miasto Sztokholm (2010), prowincja Gerderland (2011), miasto Berlin (2012), Szwajcaria (2013), Dublin (2014). Warto zaznaczyć, że działania w zakresie projektowania i ochrony krajobrazów dźwiękowych⁵ zostały zainicjowane przez grupę założoną przez kanadyjskiego muzykologa R. M Schafera w latach 70. XX w. a obecnie są prowadzone w wielu miastach i regionach świata w odpowiedzi na zanieczyszczenie hałasem (Bernat, 2015).

---

⁵ W *Careggi Landscape Declaration on Soundscape* (dokumencie powstałym w ramach współpracy europejskich uniwersytetów na rzecz wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej) *soundscape* (krajobraz dźwiękowy) pojmowany jest jako właściwość akustyczna każdego krajobrazu, wynik fizycznych, biologicznych i kulturowych cech oraz dynamiki, ważny element środowiska lądowego i wodnego a także wartość obszarów naturalnych i kulturowych. Zwrócono w niej uwagę m.in. na konieczność tworzenia banków zagrożonych dźwięków i stosowanie multidyscyplinarnego, zintegrowanego podejścia w badaniach i projektowaniu krajobrazów dźwiękowych. Ponadto uznano krajobraz dźwiękowy za ważny element planowania i zarządzania krajobrazem, wpływający na jakość życia oraz zaakcentowano potrzebę wychowania do słuchania i holistycznego postrzegania krajobrazu.

KONKURSY OGÓLNOPOLSKIE

Głównym organizatorem konkursu „Polska Pięknieje – 7 Cudów Funduszy Europejskich”, zainicjowanego w 2008 r., jest Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Celem konkursu jest wyłonienie i nagrodzenie najlepszych przedsięwzięć w zakresie rewitalizacji, rozwoju turystyki (w tym turystyki mobilnej, wirtualnej, aktywnej, jak również obiektów turystycznych), kultury i sztuki, miejsc przyjaznych rodzinie oraz turystyki edukacyjnej, współfinansowanych z Funduszy Europejskich. Poprzez promocję dobrych praktyk, tj. prawidłowo zrealizowanych i atrakcyjnych projektów, Konkurs prezentuje pozytywny wpływ Funduszy Europejskich na rozwój Polski i zachodzące w niej zmiany. Laureatów wybiera Kapituła Konkursu w oparciu o nadesłane zgłoszenia w jednej z kategorii:

a) rewitalizacja (np. kształtowanie przestrzeni półpublicznych lub publicznych, modernizacja lub przebudowa obiektów połączone z nadaniem im nowych funkcji kulturalnych, społecznych lub gospodarczych, modernizacja zabudowy mieszkaniowej lub urządzenie terenów sportowych i rekreacyjnych na obszarach zdegradowanych bądź powojkowych),

b) obiekt turystyczny (np. hotele, ośrodki wypoczynkowe, centra kongresowe, zajazdy, gospodarstwa agroturystyczne, termy, domy zdrojowe, przystanie wodne, muzea, obiekty sakralne, dworki, pałace, zamki, skanseny, historyczne układy urbanistyczne itp.),

c) turystyka mobilna i wirtualna (np. wirtualne spacery, e-mapy, cyfrowe wydawnictwa, cykle filmowe itp.),

d) turystyka aktywna (np. ścieżki rowerowe, szlaki wodne, piesze szlaki turystyczne, szlaki konne, trasy narciarskie, obiekty sportowo-rekreacyjne, punkty widokowe, cykliczne wydarzenie promujące turystykę aktywną, w tym także o charakterze międzynarodowym i transgranicznym itp.),

e) kultura i sztuka (np. teatry, filharmonie, amfiteatry, kina, centra sztuki, ośrodki kultury, biblioteki, a także promocyjne wydarzenie kulturalne o charakterze cyklicznym itp.),

f) miejsce przyjazne rodzinie (dzieciom) (np. parki tematyczne, ogródki jordanowskie, ogrody zoologiczne, rodzinne centra wypoczynkowo-edukacyjne, parki orientacji przestrzennej, wydarzenia i programy promujące turystykę rodzinną itp.),

g) edukacja (np. centra nauki, centra edukacji ekologicznej, centra informacji naukowej, tematyczne ścieżki naukowe, programy edukacyjne, cykliczne spotkania edukacyjne, lekcje muzealne, wydarzenia sportowo-rekreacyjno-edukacyjne itp.).

Podstawowe kryteria oceny dokonywanej przez Kapitułę to:

a) wpływ projektu na wzrost atrakcyjności (turystycznej, kulturalnej, gospodarczej, estetycznej) wsi, dzielnicy, miasta, regionu,

b) oryginalność projektu, pozytywny wpływ na walory (turystyczne, kulturalne, gospodarcze, estetyczne) wsi, dzielnicy, miasta, regionu,

c) wyjątkowość rozwiązań z zakresu architektury, projektowania, wykorzystanych technologii, designu, itp.,

- d) innowacyjność rozwiązań, zastosowanie nowatorskich metod edukacyjnych, nowoczesnych sposobów prezentacji itp.,
- e) posiadanie certyfikatów branżowych (np. Polskiej Organizacji Turystycznej) lub/i nagród w konkursach lub festiwalach ogólnopolskich i międzynarodowych,
- f) wsparcie profesjonalnymi badaniami rynkowymi lub konsultacjami eksperckimi dotyczącymi np. potencjału rynkowego, grup docelowych, zapotrzebowania, oferty kulturalnej i edukacyjnej itp.,
- g) posiadanie planu promocji i prowadzenie działań promocyjnych, także w stosunku do odbiorcy zagranicznego,
- h) innowacyjność, oryginalność rozwiązań na etapie koncepcji lub realizacji projektu, w ramach jego promocji i komunikacji z potencjalnymi gośćmi, klientami, użytkownikami,
- i) wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju i polityk horyzontalnych,
- j) realizacja lub planowanie wydarzeń kulturalnych, społecznych itp. związanych bezpośrednio z projektem,
- k) skala oddziaływania projektu, np. liczba odwiedzających, uczestników zajęć edukacyjnych lub wydarzeń kulturalnych.

Dla kategorii "rewitalizacja" przedstawiono szczegółowe kryteria. Są nimi odniesienie do obszaru zdegradowanego i oparcie działań na kompleksowym programie oraz udział lokalnej społeczności w projektowaniu lub realizacji projektu.

W sumie w ciągu wszystkich edycji konkursu najwięcej zgłoszeń wystąpiło w kategorii rewitalizacja (23 laureatów) i obiekt turystyczny (22 laureatów). W przypadku pierwszej z wymienionych były to m.in.: Wyspa Młyńska w Bydgoszcy, Centrum Hewelianum w Gdańsku, Bulwar Nadwarciański w Gorzowie Wielkopolskim (fot. 1), Zabytkowa Huta Żelaza w Starachowicach Regio Ferra (fot. 2), Stare Miasto z Zamościu. Natomiast w kategorii obiekt turystyczny laureatami zostali m.in. Ogród Doświadczeń w Krakowie (fot. 3), Centrum Nauki Kopernik w Warszawie, Skansen Archeologiczny Karpacka Troja w Trzciny (Śladem Funduszy Europejskich..., 2015).

Ogród Doświadczeń to pierwszy park edukacyjny (sensoryczny), utworzony w 2007 r. w Krakowie w Parku Lotników Polskich na Czyżynach (Nowa Huta) jako oddział plenerowy Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie. Celem parku jest zachęcenie społeczeństwa (zarówno młodszych, jak i starszych osób) do kontaktu z przyrodą i bliższego poznania zachodzących w niej praw. Każdy z odwiedzających staje się badaczem – uczestnikiem doświadczeń naukowych w formie zabawy. Specyfiką ogrodu jest oddziaływanie na wszystkie zmysły.

Przykładami nagrodzonych miejsc z pozostałych kategorii są: ZOOM Natury w Janowie Lubelskim (edukacja), uzdrowisko termalne w Uniejowie (turystyka aktywna), siedziba NOSPR w Katowicach (kultura i sztuka) (fot. 4), Jarmark Jagielloński w Lublinie (turystyka transgraniczna).

Organizatorem „Konkursu na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną” w Polsce jest Zarząd Główny Towarzystwa Urbanistów Polskich⁶. Przedmiotem konkursu są przestrzenie publiczne⁷ zrealizowane przez dowolny podmiot gospodarczy lub administrację publiczną. Podstawowym celem konkursu jest kształtowanie nowoczesnego wizerunku kraju poprzez propagowanie najlepszych przedsięwzięć urbanistyczno– architektonicznych, w nawiązaniu do aktualnych światowych standardów w tej dziedzinie. Dodatkowym zadaniem konkursu jest promocja rozwiązań tworzących nową jakość polskiej przestrzeni, oraz mających wysoką wartość społeczną (integracja społeczności lokalnych, poprawa warunków bytowych i jakości życia mieszkańców), a także rewaloryzujących obiekty zabytkowe i przywracających kulturową tożsamość miejsc, chroniących i promujących walory przyrodnicze oraz krajobrazowe przestrzeni, a jednocześnie będących najlepszymi przykładami wykorzystania funduszy europejskich, samorządowych i środków prywatnych dla realizacji publicznych celów lokalnych i regionalnych oraz przyczyniających się do podnoszenia konkurencyjności jednostek osadniczych. Przestrzenie zgłaszane do konkursu są oceniane w trzech kategoriach:

1) nowo wykreowana przestrzeń publiczna (przestrzenie utworzone w nowych miejscach, bez wcześniejszej tradycji publicznego użytkowania, zabudowane lub powstałe na terenach otwartych, lecz z przewagą obiektów spełniających różne funkcje i nie mających charakteru architektury parkowej),

2) zrewitalizowana przestrzeń publiczna (przestrzenie pełniące tę funkcję w przeszłości, a następnie przebudowane, odnowione, zmodernizowane, przywrócone mieszkańcom i turystom; ich ważnym zadaniem jest utrwalanie *genius loci* zgodne z tradycją i historią miejscowości),

3) przestrzeń zieleni (o atrakcyjności i jakości różnych form zieleni stanowi oryginalne zagospodarowanie ogrodowe lub parkowe; w tej kategorii mogą brać udział zarówno obiekty zrewaloryzowane lub zmodernizowane, jak i powstałe całkowicie od nowa, np. na terenach powojennych, pokolejowych, ogródkach działkowych itp.).

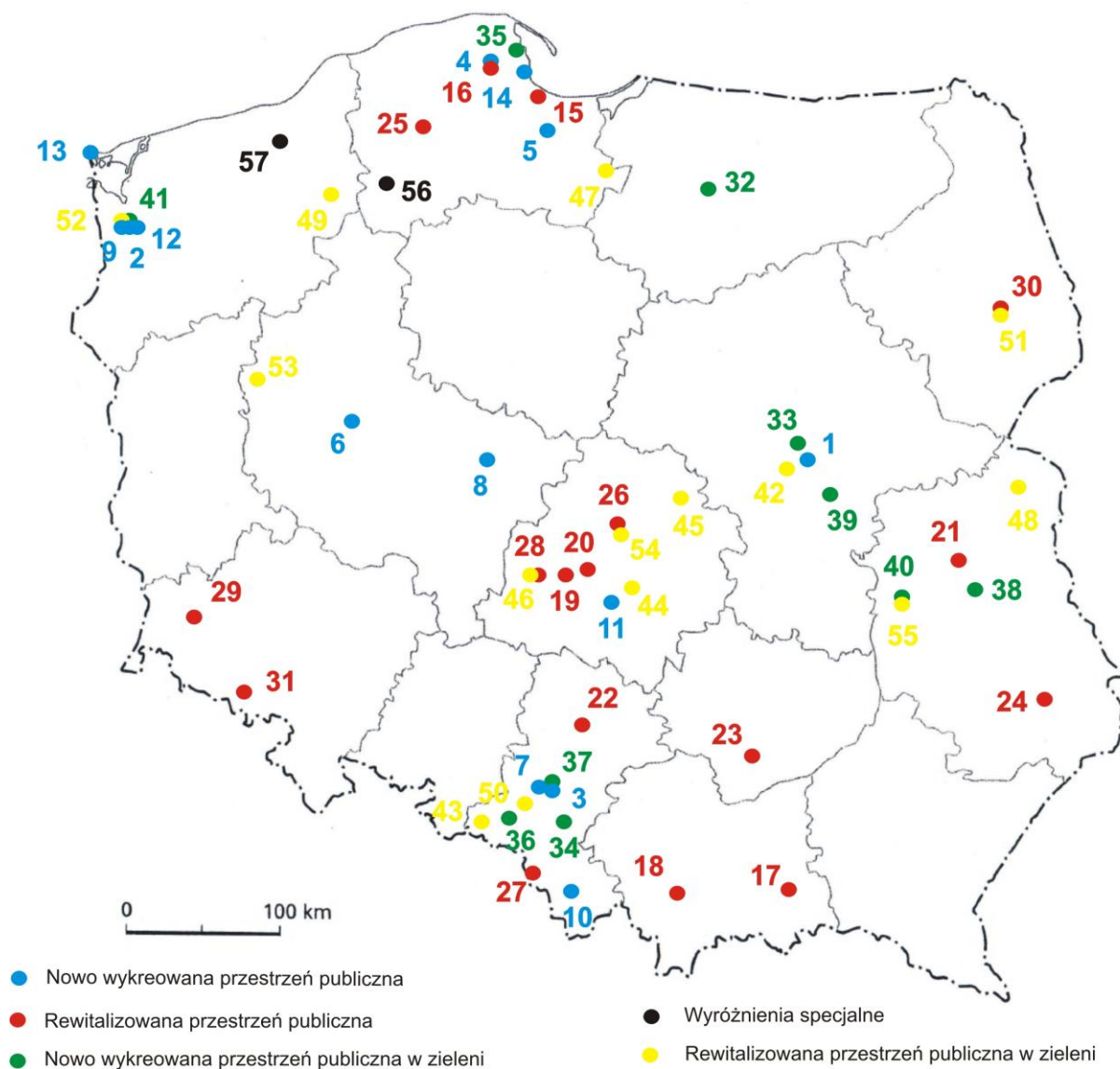
O wzroście zainteresowania udziałem w konkursie świadczy zwiększająca się z każdym rokiem liczba nominacji do konkursu. W IV edycji (2010) było ich 17, V (2011) – 18, VI (2012) – 20, VIII (2013) - 19, VIII (2014) - 31, IX (2015) – 31, X (2016) – 32.

---

⁶ http://www.tup.org.pl/index.php?option=com_content&view=category&id=70&layout=blog&Itemid=184

⁷ Dla uznania obiektu (zespołu obiektów, terenów zieleni, akwenu wraz z otoczeniem itp.) za przestrzeń publiczną konieczne jest jednoczesne spełnienie następujących warunków: 1) teren traktowany jako przestrzeń publiczna musi mieć wyraźnie zarysowane granice fizyczne oraz stanowić jednostkę posiadającą zarządcę; 2) rozmiary terenu mogą być dowolne, lecz muszą dopuszczać różne formy użytkowania dla jak najliczniejszych grup użytkowników i oddziaływać na otoczenie przynajmniej w skali osiedla, dzielnicy, a optymalnie - miasta; 3) nie mogą być brane pod uwagę tereny (obiekty), które są powszechnie dostępne, lecz pełnią wyraźnie wyspecjalizowane funkcje (plac zabaw dla dzieci, kąpieliska, boiska sportowe itp.); 4) nie mogą być brane pod uwagę obiekty w pełni kontrolowane przez władającego i dostępne odpłatnie w czasie i zakresie przez niego regulowanym, zwłaszcza znajdujące się w obiektach zamkniętych, izolowanych od otaczającej przestrzeni (np. supermarkety, multikina, malle, aquaparki, hale sportowe itp.).

Najwięcej zwycięskich projektów w "Konkursie na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną" zlokalizowanych jest w woj. śląskim (10), łódzkim (9), pomorskim (9) i zachodniopomorskim (8). Zaskakujący jest natomiast brak laureatów aż z 4 województw, w tym podkarpackiego. Na uwagę zasługuje także aktywność czterech miast: Białegostoku (fot. 5), Puław, Szczecina, Sieradza i Wejherowa, z których każde posiada co najmniej 2 laureatów (ryc. 2).

Ryc. 2. Lokalizacja projektów-laureatów konkursu na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w Polsce w latach 2010-2016.

Fig. 2. Location of the projects-winners of the contest for the best-managed public space in Poland (2010-2016).

1. Warszawa – Plac Europejski (2016).
2. Szczecin – Centrum Dialogu Przełomy (2016) – wyróżnienie.
3. Katowice – Ogrody Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia (2015).

4. Wejherowo – Ciąg pieszo-rowerowy wzdłuż rzeki Cedron (2015) – wyróżnienie.
5. Tczew – Przebudowa węzła integracyjnego (2014).
6. Poznań – Małe Naramowice - Rynek (2014) – 2 nagroda.
7. Zabrze – Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej (2014) – wyróżnienie.
8. Konin – Tereny nadrzeczne z przyległymi kwartałami urbanistycznymi w obrębie ulic: Wodna, Słowackiego, Plac Wolności, Nadrzeczna (2012).
9. Szczecin – Zagospodarowanie terenu przy Teatrze Lalek "Pleciuga" wraz z przebudową basenu przeciwpożarowego na fontannę multimedialną (2012) – 2 nagroda.
10. Szczyrk – Plac Centrum (2012) – wyróżnienie.
11. Bełchatów – Plac Narutowicza (2011).
12. Szczecin – Plac Ojca Jakuba Wujka (2011) – wyróżnienie.
13. Świnoujście – Zespół ciągów spacerowych złożony z promenady nadmorskiej i ciągu pieszego wzdłuż Wydmy Białej (2010).
14. Gdynia – Nowa Promenada na Bulwarze Nadmorskim im. Feliksa Nowowiejskiego oraz plac zabaw i baza ratowników z zapleczem sanitarnym na plaży miejskiej (2010) – wyróżnienie.
15. Gdańsk – Przebudowa ul. Wajdeloty (2016).
16. Wejherowo – Skwer im. Reginy Osowickiej (2016) – wyróżnienie.
17. Gorlice – Stare Miasto (2015).
18. Mszana Dolna – Plac targowy (2015).
19. Zduńska Wola – Plac Wolności z odbudowanym budynkiem ratusza (2015) – wyróżnienie.
20. Łask – Plac 11 Listopada (2014).
21. Kock – Rynek wraz z przyległymi ulicami (2014) – wyróżnienie.
22. Koziegłowy – Rewitalizacja Rynku (2014) – wyróżnienie.
23. Busko Zdrój – Rewitalizacja miasta (2013).
24. Zamość – Rewitalizacja Rynku Wodnego i Rynku Solnego wraz z przyległymi ulicami (2013) – wyróżnienie.
25. Bytów – Rewitalizacja Placu im. Kard. S. Wyszyńskiego i ul. Jana Pawła II (2013) – wyróżnienie.
26. Zgierz – Park Kulturowy Miasto Tkaczy (2012).
27. Cieszyn – Zagospodarowanie Góry Zamkowej i Podzamcza (2012) – wyróżnienie.
28. Sieradz – Rynek Starego Miasta i ul. Rycerska (2012) – wyróżnienie.
29. Bolesławiec – Rynek Starego Miasta wraz z Plantami Miejskimi (2011).
30. Białystoku – Rynek Kościuszki wraz z Placem Przedkościelnym (2010).
31. Kamienna Góra – Przestrzeń publiczna wokół kompleksu Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego (2010) – wyróżnienie.
32. Olsztyn Całoroczne Centrum Sportowo-rekreacyjne nad Jeziorem Ukiel (2016).
33. Legionowo – Park Zdrowia (2016) – wyróżnienie.
34. Tychy – Zagospodarowanie wschodniego nabrzeża Paprocana (2015).

35. Rewa – Aleja Zasłużonych Ludzi Morza (2015) – wyróżnienie.
36. Rydułtowy – Park Sensoryczny – Rydułtowska Odprężalnia Sensoryczna ROSA (2014).
37. Chorzów – Rewitalizacja przyrodniczo krajobrazowa otoczenia wieży wyciągowej szybu Prezydent (2014) – wyróżnienie.
38. Serniki – Tereny rekreacyjne (2014) – wyróżnienie.
39. Celestynów – Centrum Edukacji Leśnej (2013).
40. Puławy – Bulwary nad Wisłą (2012).
41. Szczecin – Park przy ul. Przygodnej (2012) – wyróżnienie.
42. Podkowa Leśna – rewitalizacja parku przyjaźni Polsko-Węgierskiej (2016).
43. Racibórz – Skwer im. ks. prałata Stefana Pieczki (2016) – wyróżnienie.
44. Piotrków Trybunalski – rewaloryzacja zabytkowego parku im. Ks. J. Poniatowskiego (2016) – wyróżnienie.
45. Skierniewice – Park miejski (2015).
46. Sieradz – Odtworzenie naturalnego koryta starorzecza Żegliny wraz z budową ciągów pieszo-rowerowych (2015) – wyróżnienie.
47. Dzierżonów – Rewaloryzacja otoczenia zamku (2014).
48. Białą Podlaską – Rewaloryzacja Parku Radziwiłłowskiego w Zespole Zamkowo-Parkowym (2014) – 2 nagroda.
49. Szczecinek – Rewitalizacja Zabytkowego Parku Miejskiego (2013).
50. Ornontowice – Rewitalizacja zabytkowego parku gminnego (2012).
51. Białystok – Rewaloryzacja salonu ogrodowego pałacu Branickich (2012) – wyróżnienie.
52. Szczecin – Zieleniec im. Janiny Szczerskiej w (2011).
53. Międzychód – Zielona przestrzeń – rewitalizacja miasta poprzez tworzenie i łączenie terenów zielonych (2011) – wyróżnienie.
54. Łódź – Park Ocalałych (2010).
55. Puławy – Układ terenów zieleni, tworzących korytarz ekologiczny dla osiedli mieszkaniowych (2010) – wyróżnienie.
56. Rzeczenica – Modernizacja i estetyzacja wsi (2013).
57. Dygowo – Plac Wolności (2010).

Fot. 1. Bulwar Nadwarciański, Gorzów Wielkopolski.
Photo 1. Embankment of the Warta River, Gorzów Wielkopolski.

Fot. 2. Huta Żelaza, Starachowice.
Photo 2. Ironworks, Starachowice.

Fot. 3. Ogród Doświadczeń, Krakowie.
Photo 3. Garden of Experiences, Krakow.

Fot. 4. Ogród NOSPR, Katowice.
Photo 4. NOSPR Garden, Katowice.

Fot. 5. Ogród Branickich, Białystok.
Photo 5. Garden of Branicki Family, Białystok.

Fot. 6. Bulwary Wiślane, Puławy.
Photo 6. Embankments of the Vistula River, Puławy.

Puławy – miasto średniej wielkości (około 50 tys. mieszkańców), położone nad Wisłą, w zachodniej części województwa lubelskiego jest prężnie rozwijającym się ośrodkiem przemysłowym, naukowym (5 instytutów naukowo-badawczych) i kulturalnym. Tutaj przebiegają ważne szlaki komunikacyjne (linia kolejowa, drogi krajowe z dwoma mostami na Wiśle). Atrakcyjność krajobrazu (Małopolski Przełom Wisły) i liczne zabytkowe obiekty (min. założenie parkowo-pałacowe Czartoryskich) sprawiły, że Puławy należą do trójkąta turystycznego Puławy-Kazimierz Dolny-Naęczów. W 2010 r. miasto uzyskało wyróżnienie w konkursie na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w Polsce w kategorii „rewitalizowana przestrzeń publiczna w zieleni” za projekt „Układ terenów zieleni, tworzących korytarz ekologiczny dla osiedli mieszkaniowych w Puławach”. Wyróżnienie przyznano za stworzenie nowego elementu krystalizującego układ przestrzenny osiedla i podniesienie jakości życia mieszkańców przez kreowanie przestrzeni społecznych przekraczających powszechne standardy oraz tworzenie miejsc codziennej rekreacji. W 2012 r. Puławy zostały laureatem konkursu w kategorii „nowo wykreowana przestrzeń publiczna w zieleni” za projekt bulwarów nad Wisłą (fot. 6). W latach 2004-2006 wykonano kilkaset metrów chodnika z latarniami i ławeczkami, zejściami nad Wisłę oraz niewielką trybuną z miejscami siedzącymi. Bulwar nadwiślański zyskał sympatię mieszkańców miasta, został też wyróżniony w konkursie o Kryształową Cegłę. W ostatnich latach na obszarze miasta Puławy zrealizowano także projekt „Wykorzystanie walorów rzeki Wisły w celu budowy wspólnego produktu turystycznego przez Kazimierz Dolny, Puławy, Janowiec”. W ramach projektu m.in. przebudowano port rzeczny w Puławach w celu przystosowania go do pełnienia funkcji turystyczno-rekreacyjnych. Marina w Puławach stała się wizytówką miasta które zmienia się z „myślą o człowieku”.

WNIOSKI

Omawiane konkursy europejskie i ogólnopolskie zostały zainicjowane w latach 2007-2008. Łączy je także podobieństwo kryteriów oceny oraz celów, ukierunkowanych na odkrycie i wyróżnienie odnowionych miejsc i lokalnych społeczności oraz ich edukację. Zaznaczyć należy, że w ostatnich latach społeczne zainteresowanie krajobrazem i przestrzenią publiczną koncentruje się częściej na tym co złe niż na tym co dobre. Energia jest pożytkowana przede wszystkim na walkę z brzydotą a nie wspieranie czy docenianie tego, co zasługuje na pochwałę (m.in. Sarzyński 2012; Springer 2013). Omawiane konkursy akcentują pozytywne zmiany w krajobrazie, zaś nagrodzone projekty mogą stanowić źródło inspiracji dla projektów zlokalizowanych w innych miejscach (regionach). Zaznaczyć należy, że w większości konkursów wyróżnienie ma charakter prestiżowy i nie wiąże się z nagrodą pieniężną dla zwycięzców.

Współczesny człowiek powinien mieć świadomość moralnej odpowiedzialności za krajobraz. Pamiętać należy, że krajobraz jest dobrem publicznym, a jego ochrona i racjonalne kształtowanie jest ważnym publicznym zadaniem. I chociaż największy wpływ na krajobraz mają różnego rodzaju decydenci, zwłaszcza władze publiczne oraz inwestorzy, to jednak odpowiedzialność za krajobraz spoczywa na całym społeczeństwie.

Również w Polsce, po latach utylitarnej i raczej lekceważącej aniżeli troskliwego podejścia do krajobrazu, obecnie coraz większą uwagę zwraca się na to, by był on kształtowany odpowiedzialnie. Konkursy promujące dobre wzorce w gospodarowaniu krajobrazem pozwalają nie tylko docenić działania społeczności lokalnych ale także pozwalają szukać inspiracji do podobnych działań w innych społecznościach oraz zachęcają do zainteresowania określonym miejscem lub regionem w celach turystycznych.

Na podkreślenie zasługuje także rosnąca - poprzez edukację w szkołach oraz akcje społeczne – wiedza i świadomość ekologiczna ludzi. Dzięki temu, coraz lepiej udaje się godzić w racjonalny sposób zamierzenia i interesy różnych podmiotów i grup społecznych mających wpływ na planowanie przestrzeni, a w rezultacie tworzyć harmonijne krajobrazy.

LITERATURA

- Bernat S., 2015: Dźwięk w krajobrazie. Podejście geograficzne. UMCS, Lublin.
- EDEN. Discover Europe's hidden treasures. European Commission 2011.
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, 2000 (Dz.U. z dnia 29 stycznia 2006 r., nr 14, poz. 98), <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/versionsconvention/Polish.pdf> [dostęp 09.2016.]
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, http://strateg.stat.gov.pl/strategie_pliki/Koncepcja_Przestrzennego_Zagospodarowania_Kraju_2030.pdf [dostęp 10.2014.]
- Rezolucja Res (2008) 3 o zasadach regulujących przyznanie Nagrody Krajobrazowej Rady Europy <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016803029bb> [dostęp 09.2016.]
- The Landscape Award Alliance of the Council Of Europe. European Spatial Planning and Landscape Series, No. 103, 2016.
- Sarzyński P., 2012: Wrzask w przestrzeni. Dlaczego w Polsce jest tak brzydko? Polityka SP Warszawa.
- Springer F., 2013: Wanna z kolumnadą. Reportaże o polskiej przestrzeni. Wyd. Czarne. Śladem Funduszy Europejskich. Przewodnik Turystyczny. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Warszawa 2015.

Wszystkie ryciny, tabela, fotografie: S. Bernat.
All figures, table, photos: S. Bernat.

